

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie roli społeczeństwa obywatelskiego w umowie o wolnym handlu między UE a Indiami (opinia z inicjatywy własnej)

(2012/C 24/10)

Sprawozdawca: **Madi SHARMA**

Dnia 14 września 2010 r. Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny postanowił, zgodnie z art. 29 ust. 2 regulaminu wewnętrznego, sporządzić opinię z inicjatywy własnej w sprawie

roli społeczeństwa obywatelskiego w umowie o wolnym handlu między UE a Indiami.

Sekcja Stosunków Zewnętrznych, której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię 5 października 2011 r.

Na 475. sesji plenarnej w dniach 26–27 października 2011 r. (posiedzenie z 27 października) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny stosunkiem głosów 152 do 3 – 5 osób wstrzymało się od głosu – przyjął następującą opinię:

1. Wnioski i zalecenia

1.1 Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny (EKES) uważa, że umowa o wolnym handlu między UE a Indiami może przynieść korzyści Europie i Indiom oraz potencjalne zyski w formie większego poziomu rozwoju, konkurencyjności, dobrobytu i miejsc pracy. Handel jest ważnym mechanizmem wspierania rozwoju i ograniczania ubóstwa. Jednakże jego wpływ na gospodarkę, społeczeństwo i środowisko musi podlegać dokładnej, przejrzystej i kompleksowej ocenie w interesie wszystkich stron. W tym kontekście społeczeństwo obywatelskie ma do odegrania wiodącą rolę.

1.2 Proces negocjowania umowy o wolnym handlu, w tym określenie jej potencjalnych skutków, ma kilka słabych punktów, którymi powinny się zająć obie strony przed sfinalizowaniem umowy. W dokumencie przedstawiającym stanowisko służb Komisji stwierdzono, że poświęcenie większej uwagi skutkom zatrudnienia nieformalnego i dokładniejsze przeanalizowanie wpływu umowy na przeniesienie miejsc pracy pozwoliłoby bardziej precyzyjnie prognozować inne skutki społeczne, takie jak wpływ na ubóstwo, zdrowie i edukację⁽¹⁾.

1.3 EKES przypomina, że na mocy art. 207 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, wspólna polityka handlowa UE musi być prowadzona „zgodnie z zasadami i celami działań zewnętrznych Unii” i że zgodnie z art. 3 Traktatu o Unii Europejskiej polityka ta musi przyczyniać się m.in. do zrównoważonego rozwoju, eliminacji ubóstwa i ochrony praw człowieka. Handel nie jest celem samym w sobie.

1.4 EKES zaleca niezwłocznie przeprowadzenie nowych badań, które wyraźnie uwzględniłyby rzeczywisty wpływ umowy o wolnym handlu na społeczeństwo obywatelskie UE i Indii (w szczególności Sposób 4 (ang. Mode 4), MŚP, prawa pracownicze, kobiety, ochronę konsumentów, gospodarkę nieformalną, rolnictwo, ubóstwo, a także wpływ na dostępność produktów podstawowych, takich jak leki ratujące życie). Aby

zapewnić przejrzystość, badania te powinny obejmować publiczne analizy akademickie oraz warsztaty z udziałem społeczeństwa obywatelskiego. Wyniki badań można następnie uwzględnić w negocjacjach, które znajdują się obecnie na końcowym etapie.

1.5 EKES wzywa Radę, Parlament i Komisję do zapewnienia, by przed zawarciem umowy UE:

— wzięła pod uwagę poglądy i obawy społeczeństwa obywatelskiego w UE;

— dokonała oceny wpływu na prawdopodobne scenariusze w ramach Sposobu 4, w tym jakość i ilość miejsc pracy według sektorów i państw członkowskich, w drodze pełnych konsultacji z partnerami społecznymi;

— przestrzegała swoich zobowiązań prawnych w celu zapewnienia, by umowa o wolnym handlu nie prowadziła do zwiększenia ubóstwa;

oraz by umowa:

— zawierała skuteczną klauzulę o prawach człowieka zgodną z wcześniejszą praktyką UE i ustaloną polityką;

— obejmowała ambitny rozdział na temat zrównoważonego rozwoju, w tym postanowienia dotyczące pracy i ochrony środowiska egzekwowalne w drodze normalnych procedur rozstrzygania sporów, ze skutecznymi środkami odwoławczymi;

— tworzyła ramy oparte na zasadach MOP, obejmujące osoby zatrudnione w gospodarce nieformalnej;

— zawierała dwustronną klauzulę o ochronie socjalnej, która uwzględni nie tylko zagrożenia dla przemysłu krajowego w UE i w Indiach, lecz także dla społeczeństwa, w tym przenoszenie miejsc pracy.

⁽¹⁾ Dokument przedstawiający stanowisko służb KE – *Trade SIA for FTA EU – India* (Ocena wpływu handlu na zrównoważony rozwój przeprowadzona w odniesieniu do umowy o wolnym handlu między UE a Indiami), 31 maja 2010 r.

1.5.1 EKES zaleca ustanowienie mechanizmu monitorowania przez organizacje społeczeństwa obywatelskiego. Taki mechanizm należy wyposażyć w uprawnienia do przedstawiania zaleceń dotyczących konkretnych potrzeb zastosowania klauzuli o ochronie socjalnej, na które właściwe władze będą zobowiązane przedłożyć odpowiedź z uzasadnieniem. Z myślą o takim monitorowaniu należy wspierać szkolenie i budowanie potencjału społeczeństwa obywatelskiego.

1.6 Treść umowy o wolnym handlu między UE a Indiami pozostaje obecnie tajna, w związku z czym jej szczegóły nie mogą zostać omówione w niniejszej opinii.

2. Wprowadzenie

2.1 Umowa o wolnym handlu między UE a Indiami obejmowałaby ponad jedną piątą ludności świata, co uczyniłoby ją jedną z najważniejszych umów o wolnym handlu na świecie. Ma ona potencjał, by przynieść znaczące korzyści społeczeństwu UE i Indii.

2.2 Oba regiony stoją przed wyzwaniem gospodarczym – UE boryka się ze starzeniem się społeczeństwa i nasyceciem rynków, a Indie z ogromną liczbą ludności i rosnącą urbanizacją. Liberalizacja i dalsze otwarcie obu rynków, z uwzględnieniem różnego poziomu rozwoju obu regionów, ma potencjał, by przynieść korzyści obu społeczeństwom.

2.3 Organizacje przedsiębiorców w UE i w Indiach uznają, że w pewnym stopniu może dojść do przeniesienia miejsc pracy. Jednakże większe otwarcie obu rynków oraz rozwój umiejętności, programy szkoleniowe, transfer wiedzy w obu kierunkach, rozwój infrastruktury oraz postanowienia dotyczące łańcucha dostaw oraz wspólne przedsięwzięcia handlowe między Indiami a UE mogą przynieść trwałe wzrost, wyższą konkurencyjność i więcej miejsc pracy w dłuższej perspektywie. Europejskie Centrum Biznesu i Technologii, utworzone w celu zapewniania praktycznych rozwiązań dla przedsiębiorstw wchodzących na rynek w Indiach, będzie odgrywało wiodącą rolę w stawianiu czoła niektórym z tych wyzwań.

2.4 Propagowanie innowacji dzięki umowie o wolnym handlu może zapewnić konkurencyjność przedsiębiorstw w przyszłości. Przedsiębiorstwa europejskie i indyjskie w coraz większym stopniu współpracują ze sobą w zakresie rozwoju technologii w szeregu sektorów. Indie posiadają tanią, dobrze wykształconą siłę roboczą o dużym potencjale w zakresie badań i rozwoju. Jednakże obie strony potrzebują środowiska, które zachęcałoby do zrównoważonych inwestycji w innowacje. Doświadczenie i wiedza fachowa przedsiębiorstw UE w Indiach i indyjskich przedsiębiorstw w UE może być ważnym atutem w spełnieniu tych wymogów.

2.5 Umowa o wolnym handlu ma istotne konsekwencje dla inwestycji zagranicznych. Od 1991 r. Indie liberalizują i

upraszczają swój system bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ), aby przyciągnąć więcej środków, co zwiększyło napływ BIZ. Umowa o wolnym handlu wykorzystabyby te podstawy w celu zapewnienia firmom z UE dostępu do rynku oraz pewności prawnej⁽²⁾. W nowym kontekście stworzonym przez umowy o wolnym handlu konieczna jest szczegółowa ocena skutków, jakie pociąga za sobą otwarcie Indii na bezpośrednie inwestycje zagraniczne, a także przyjęcie w tej dziedzinie podejścia polegającego na stopniowym działaniu.

2.6 W niniejszej opinii nie dokonano przeglądu potencjalnych korzyści gospodarczych umowy o wolnym handlu. Skupia się ona na niejasnych skutkach społecznych i środowiskowych dla UE, zwłaszcza jeżeli chodzi o Sposób 4, oraz dla uboższych warstw społeczeństwa Indii. Skutki te są ważnym elementem należytej staranności i interesów przedsiębiorstw UE w zakresie ochrony marki. Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw oraz kwestie związane z prawami pracowniczymi i prawami człowieka wykraczają poza granice Europy dla przedsiębiorstw UE prowadzących handel za granicą.

3. Proces negocjacji

3.1 Negocjatorzy przeprowadzili konsultacje z dużymi przedsiębiorstwami zarówno w UE, jak i w Indiach. Jednakże EKES jako organ konsultacyjny wszystkich grup społeczeństwa obywatelskiego jest zaniepokojony, że negocjatorzy nie konsultowali się ze wszystkimi podmiotami społecznymi na równych zasadach, i wzywa KE do pełnego uwzględnienia poglądów wszystkich zainteresowanych stron po obu stronach. Wzywa KE do konsultacji z: MŚP w sprawie potencjalnych skutków, związkami zawodowymi w sprawie braku wyraźnych gwarancji pracowniczych oraz Sposobu 4, grupami konsumenckimi i sektorami rolniczymi w sprawie bezpieczeństwa żywności, a także gospodarką nieformalną w Indiach.

3.2 Wiele organizacji pozarządowych i związków zawodowych z UE i Indii, wraz z fundacjami UE i indyjskimi przedsiębiorstwami nieformalnymi, wyraziło obawy co do potencjalnych negatywnych skutków umów o wolnym handlu lub co do sposobu prowadzenia negocjacji w ich sprawie⁽³⁾. **Komitet uznaje znaczenie tajności negocjacji handlowych, lecz mając na względzie również ważny wymóg przejrzystości, wzywa KE do wyjaśnienia wszelkich nieporozumień poprzez publikację wniosków na te tematy.**

⁽²⁾ Dz.U. C 318 z 29.10.2011, s. 150.

⁽³⁾ Badania wskazują na trudności będące skutkiem: postanowień dotyczących praw własności intelektualnej w ramach TRIPS+, liberalizacji i deregulacji usług finansowych, liberalizacji handlu towarami, w sektorze rolnictwa: wejścia głównych sieci detalicznych, liberalizacji inwestycji i procedur zamówień rządowych, zakazu ograniczeń eksportowych. Zob. np. S Polaski et al, *India's Trade Policy Choices: Managing Diverse Challenges* (Carnegie, 2009), S Powell, *EU India FTA: Initial Observations from a Development Perspective* (Traidcraft, 2008), C Wichterich, *Trade Liberalisation, Gender Equality, Policy Space: The Case of the Contested EU-India FTA* (WIDE, 2009), K Singh, *India-EU FTA: Should India Open Up Banking Sector? Special Report* (Delhi, 2009), CEO/India FDI Watch, *Trade Invaders: How Big Business is Driving the EU – India FTA Negotiations* (2010).

3.3 Zdaniem EKES-u handel nie może zostać pominięty w ramach kompetencji ESDZ. Spójność polityki europejskiej ma zasadnicze znaczenie dla utrzymania europejskich wartości i zasad. Komitet zaleca, by wszystkie właściwe dyrekcje generalne były informowane podczas procesu negocjacji.

4. Ocena wpływu na rozwój zrównoważony

4.1 KE zleciła przeprowadzenie oceny wpływu na zrównoważony rozwój niezależnym konsultantom, którzy przygotowali ją w 2009 r.⁽⁴⁾ W ocenie tej szacuje się, że skutki społeczne umowy o wolnym handlu dla UE byłyby zaniedbywane, bez wpływu na płace i z niewielkim wpływem na przenoszenie miejsc pracy⁽⁵⁾, zaś w Indiach nastąpiłby wzrost płac pracowników wykwalifikowanych i niewykwalifikowanych o 1,7% w krótkim okresie i o 1,6% w długim okresie, a także przeniesienie miejsc pracy w stronę lepiej płatnego zatrudnienia⁽⁶⁾.

4.2 EKES kładzie duży nacisk na tę ocenę wpływu, kiedy podkreśla ogólne korzyści płynące z umowy o wolnym handlu⁽⁷⁾. Jednakże warto zauważyć, że w tej samej ocenie przestrzega się przed potencjalnymi zagrożeniami społecznymi i ekologicznymi.

4.3 Związki zawodowe UE są zaniepokojone kwestią praw pracowniczych w UE i wzywają do przeprowadzenia oceny wpływu na prawdopodobne scenariusze w ramach Sposobu 4 przed zakończeniem negocjacji. Taka ocena powinna obejmować wpływ na jakość i ilość miejsc pracy z podziałem na sektory i na państwa członkowskie. Powinna także uwzględniać pełne konsultacje z partnerami społecznymi przeprowadzone przed i po wprowadzeniu umowy oraz zapewniać wiążące zalecenia w sprawie zapobiegania wszelkim zidentyfikowanym negatywnym skutkom oraz łagodzenia ich.

4.4 Ocena wpływu na rozwój zrównoważony określa skutki umowy dla norm i warunków pracy w Indiach jako „niepewne”. W Indiach, według oficjalnych statystyk rządowych, około 90% gospodarki ma charakter nieformalny (lub niezorganizowany); prognozy wskazują, że taka sytuacja utrzyma się w najbliższej przyszłości⁽⁸⁾. Według danych MOP i WTO pracownicy sektora nieformalnego żyją za mniej niż 2 dolary dziennie⁽⁹⁾. Większość kobiet (ponad 95%) należących do siły roboczej pracuje w sektorze nieformalnym i jest nieproporcjonalnie narażona na ryzyko.

4.5 W ocenie wpływu na rozwój zrównoważony podkreślono potencjalne skutki ekologiczne i stwierdzono, że prawdopodobnie wystąpią umiarkowane negatywne skutki dla atmosfery⁽¹⁰⁾, jakości gleb⁽¹¹⁾, różnorodności biologicznej⁽¹²⁾ i jakości wody⁽¹³⁾. EKES uważa, że należy rozważyć ostrzeżenia zawarte w ocenie.

4.6 Metodologia oceny jest niewystarczająca, by ująć wszystkie rzeczywiste skutki. W ocenie skupiono się przede wszystkim na gospodarce formalnej, dla której modelowanie ekonomiczne jest stosunkowo łatwe⁽¹⁴⁾. Z kolei analiza skutków społecznych i środowiskowych opiera się na mniej przejrzystej metodologii jakościowej. W ocenie wpływu nie przeanalizowano także odpowiednio wpływu na emisje dwutlenku węgla, bezpieczeństwo konsumentów oraz bezpieczeństwo żywności.

4.7 Według dokumentu przedstawiającego stanowisko służb Komisji należy poświęcić większą uwagę skutkom umowy dla godnej pracy, nieformalnego zatrudnienia i przenoszenia miejsc pracy. Pozwoliłoby to bardziej precyzyjnie prognozować inne skutki społeczne, takie jak wpływ na ubóstwo, zdrowie i edukację⁽¹⁵⁾.

4.8 Zaskakujące jest, że w ocenie wpływu nie uwzględniono wielu innych badań, które wskazywały na potencjalnie poważne konsekwencje umowy o wolnym handlu w Indiach⁽¹⁶⁾ ani obaw UE, szczególnie jeśli chodzi o wpływ Sposobu 4 na zatrudnienie w UE.

4.9 EKES przyjął niedawno opinię w sprawie oceny wpływu na zrównoważony rozwój określającą wytyczne dla metodologii opartej na sprawdzonych rozwiązaniach, która powinna być stosowana podczas oceny pełnego wpływu danej umowy o wolnym handlu⁽¹⁷⁾.

4.10 EKES zaleca przeprowadzenie nowych badań, które w oparciu o te wytyczne wyraźnie uwzględniałyby wpływ umowy o wolnym handlu na społeczeństwo UE i Indii, w szczególności prawa pracownicze, Sposób 4, kobiety, ochronę konsumentów, MŚP, gospodarkę nieformalną, środowisko, rolnictwo (w tym bezpieczeństwo żywności), ubóstwo i zmiany klimatu. Takie nowe badania powinny obejmować niezależne publiczne analizy akademickie oraz warsztaty.

⁽⁴⁾ ECORYS, CUTS, Centad, *Trade SIA FTA EU and India – TRADE07/C1/C01*, 18 maja 2009 r.

⁽⁵⁾ *Ibid.*, s.17–18. Przenoszenie miejsc pracy szacowane na 250–360 na każde 100 000.

⁽⁶⁾ *Ibid.* Przenoszenie miejsc pracy szacowane na 1 830 i 2 650 na każde 100 000.

⁽⁷⁾ Pismo komisarza Karela De Gucht do posłów Parlamentu Europejskiego, 16 lutego 2011 r.

⁽⁸⁾ Krajowa Komisja ds. Przedsiębiorstw w Sektorze Niezorganizowanym, *The Challenge of Employment in India: An Informal Economy Perspective, Volume 1, Main Report* (New Delhi, kwiecień 2009 r.), s. 2.

⁽⁹⁾ Bacchetta et al, *Globalization and Informal Jobs in Developing Countries* (MOP/WTO: Genewa, 2009 r.).

⁽¹⁰⁾ Patrz przypis 4, s. 277 (SIA z 2009 r. – pełna wersja znajduje się w przypisie 4).

⁽¹¹⁾ *Ibid.*, s. 278.

⁽¹²⁾ *Ibid.*, s. 279.

⁽¹³⁾ *Ibid.*, s. 280.

⁽¹⁴⁾ *Ibid.*, s. 51.

⁽¹⁵⁾ Patrz przypis 1.

⁽¹⁶⁾ Patrz przypis 4.

⁽¹⁷⁾ EKES, Ocena wpływu na zrównoważony rozwój a polityka handlowa Unii Europejskiej, 5 maja 2011 r. (Dz.U. C 218 z 23.7.2011, s. 14)..

4.11 Nie oznacza to, że umowa o wolnym handlu musi koniecznie mieć negatywny wpływ. Wskazuje jednak przynajmniej *prima facie* na prawdopodobieństwo, że umowa *może* mieć taki wpływ. Sam ten fakt jest wystarczającym uzasadnieniem dla dalszych badań KE, szczególnie z uwagi na omówiony poniżej obowiązek prawny UE w zakresie oceny wpływu jej polityki zewnętrznej na sytuację wewnętrzną i na kraje trzecie.

5. Odpowiedzialność UE

5.1 Najważniejszym obowiązkiem danego rządu prowadzącego negocjacje w sprawie liberalizacji handlu jest uwzględnienie skutków gospodarczych i społecznych jego polityki. Niewątpliwie to Indie w pierwszym rządzie odpowiadają za skutki swojej polityki dla ludności kraju. EKES uznaje wyzwania stojące przed KE podczas negocjacji z Indiami, które słusznie chcą na swój sposób podchodzić do kwestii praw człowieka, norm pracy, rozwoju zrównoważonego i społeczeństwa obywatelskiego. Nie oznacza to jednak, że UE nie ma niezależnych obowiązków w tym zakresie. W istocie, jest to obowiązek prawny.

5.1.1 Na mocy art. 207 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE) polityka handlowa i rozwojowa UE musi być prowadzona zgodnie z zasadami i celami działań zewnętrznych Unii. Są one określone w art. 21 TUE i obejmują zasady:

powszechności i niepodzielności praw człowieka i podstawowych wolności, poszanowania godności ludzkiej, zasady równości i solidarności oraz poszanowania zasad Karty Narodów Zjednoczonych oraz prawa międzynarodowego,

oraz następujące cele:

wspieranie trwałego rozwoju gospodarczego i społecznego oraz środowiskowego krajów rozwijających się, przyjmując za nadrzędny cel likwidację ubóstwa.

5.2 EKES wzywa KE do wypełnienia swoich obowiązków prawnych, aby zapewnić zgodność umowy o wolnym handlu między UE a Indiami z prawami człowieka oraz by umowa ta nie podważała wysiłków na rzecz wspierania zrównoważonego rozwoju gospodarczego, społecznego i ekologicznego oraz eliminacji ubóstwa. Podkreśla znaczenie tworzenia ram opartych na zasadach MOP, obejmujących osoby zatrudnione w gospodarce nieformalnej.

6. Monitorowanie i dostosowanie umowy o wolnym handlu

6.1 UE musi zapewnić, by jej polityka nie miała negatywnego wpływu na ubóstwo i by przyczyniała się do jego eliminacji. Obowiązek ten można wypełnić poprzez zagwarantowanie w umowie o wolnym handlu klauzul, na mocy których postanowienia o liberalizacji handlu mogłyby zostać zmienione w przypadku wystąpienia wyżej wymienionych skutków oraz poprzez ustanowienie skutecznego mechanizmu monitorowania, na podstawie którego można by stosować takie klauzule.

6.2 Klauzula dotycząca praw człowieka

6.2.1 UE już w przeszłości uwzględniała w swoich umowach dwustronnych postanowienia zapewniające, by umowy te nie podważały celów społecznych. Od 1995 r. UE prowadzi politykę włączania klauzuli o prawach człowieka do każdej umowy dotyczącej handlu i współpracy z krajami trzecimi⁽¹⁸⁾. W ostatnim czasie pojawiła się praktyka podporządkowywania dalszych umów klauzuli o prawach człowieka w istniejących umowach ramowych. Może to mieć moc prawną w zależności od sformułowania użytego w pierwotnej klauzuli o prawach człowieka oraz sformułowań w klauzuli „łączącej” w późniejszej umowie.

6.2.2 Konieczne jest, by omawiana umowa o wolnym handlu objęła skuteczną klauzulę o prawach człowieka, niezależnie od tego, jak się to uzyska. Umowa o współpracy między UE a Indiami z 1994 r. zawiera klauzulę o prawach człowieka, lecz jest to klauzula wcześniejszego typu. Europejski Trybunał Sprawiedliwości orzekł, że celem tej klauzuli jest umożliwienie zawieszenia umowy o współpracy⁽¹⁹⁾. Nie umożliwia ona jednak zawieszenia innych umów, np. umowy o wolnym handlu⁽²⁰⁾. Konieczne jest, by umowa o wolnym handlu była zgodna z deklarowaną polityką UE w zakresie klauzul o prawach człowieka, poprzez ustanowienie nowej klauzuli o prawach człowieka bądź starannie opracowanej klauzuli łączącej.

6.2.3 EKES podkreśla, że omawiana umowa o wolnym handlu musi być zgodna z deklarowaną polityką UE w zakresie klauzul o prawach człowieka, poprzez ustanowienie nowej klauzuli o prawach człowieka bądź starannie opracowanej klauzuli łączącej. Stanowisko to popiera także Parlament Europejski⁽²¹⁾.

6.3 Postanowienia dotyczące rozwoju zrównoważonego

6.3.1 Równie ważne jest **dalsze stosowanie i wzmocnienie** sprawdzonych rozwiązań UE w zakresie **włączania norm pracy i ochrony środowiska do umów o wolnym handlu**. Zarówno umowa o wolnym handlu UE – Korea, jak i umowa o partnerstwie gospodarczym Cariforum – UE zawierają postanowienia wymagające, by strony zapewniły zgodność z kluczowymi normami pracy MOP (normy

⁽¹⁸⁾ Komunikat Komisji dotyczący włączenia poszanowania dla zasad demokracji i praw człowieka do porozumień pomiędzy Wspólnotą a krajami trzecimi, COM(1995) 216 wersja ostateczna.

⁽¹⁹⁾ Sprawa C-268/1994, *Portugalia przeciw Radzie* [1996] ECR I-6177, punkt 27.

⁽²⁰⁾ L. Bartels, *Human Rights Conditionality in the EU's International Agreements* (Oxford: OUP, 2005), 255. Stanowisko to różni się w przypadku umów, w których klauzuli dotyczącej elementów zasadniczych towarzyszy „klauzula niewykonania” przewidująca „odpowiednie środki”.

⁽²¹⁾ Rezolucja PE 26 marca 2009 r., punkt 43, w której podkreślono, że klauzule dotyczące praw człowieka i demokracji stanowią zasadniczy element umowy o wolnym handlu. Zob. także ogólną politykę odzwierciedloną w rezolucji PE z 11 maja 2011 r., w której PE „zdecydowanie popiera zwyczaj włączania prawnie wiążących klauzul dotyczących praw człowieka do umów międzynarodowych zawieranych przez UE, włącznie z jasnym i precyzyjnym mechanizmem konsultacji wzorowanym na art. 96 umowy z Kotonu”, a także w rezolucji PE w sprawie klauzuli dotyczącej praw człowieka i demokracji w umowach zawieranych przez Unię Europejską (2005/2057(INI)).

bezwzględne) i zachowanie co najmniej obecnego poziomu ochrony środowiska i pracy (normy względne), a także inne powiązane postanowienia.

6.3.2 EKES z zadowoleniem przyjmuje zobowiązanie komisarza Karela De Guchta w zakresie rozdziałów dotyczących kwestii społecznych i ochrony środowiska ⁽²²⁾. Wzywa jednak także KE do zapewnienia, by w przeciwieństwie do postanowień w powyższych umowach, omawianym postanowieniom towarzyszyły te same silne środki egzekwowania, które są przewidziane dla naruszeń innych części umowy o wolnym handlu lub np. równoważnych postanowień w umowach o wolnym handlu zawieranych przez USA ⁽²³⁾. Ponadto EKES wzywa Komisję do tworzenia zachęt poprzez programy współpracy lub podobne mechanizmy, popartych systemem skutecznych kar za naruszenie tych postanowień, zgodnie z zaleceniami Parlamentu Europejskiego ⁽²⁴⁾.

6.3.3 KE musi uwzględnić postanowienia dotyczące pracy i środowiska w umowie o wolnym handlu między UE a Indiami, które można by egzekwować za pomocą zwykłych procedur rozstrzygania sporów, przewidujące środki zaradcze obejmujące zawieszenie zobowiązań handlowych oraz kary.

7. Klauzula o ochronie socjalnej

7.1 Wszystkie umowy o wolnym handlu zawierają klauzule umożliwiające zawieszenie liberalizacji handlu w przypadku szkód lub zakłóceń w gospodarce krajowej. Oczekuje się, że omawiana umowa będzie zawierała takie postanowienia. Muszą być one jednak ukierunkowane na odpowiednie rodzaje ryzyka.

7.2 EKES wzywa Komisję do zapewnienia, by włączona została dwustronna klauzula o gwarancjach socjalnych uwzględniająca nie tylko zagrożenia dla przemysłu krajowego w UE i w Indiach, lecz także dla społeczeństwa, w tym przenoszenie miejsc pracy. Klauzula ta powinna być sformułowana na wzór art. 25 ust. 2 lit. b) umowy o partnerstwie gospodarczym Cariforum – UE, który ustanawia możliwość zastosowania środków ochronnych w przypadku gdy produkt jest importowany na terytorium drugiej strony „w tak zwiększonych ilościach i na

takich warunkach, że powoduje to lub może powodować zakłócenia w sektorze gospodarczym, szczególnie jeżeli zakłócenia te stwarzają poważne problemy społeczne”.

8. Mechanizm monitorowania przez organizacje społeczeństwa obywatelskiego

8.1 Społeczeństwa obywatelskie UE i Indii są wysoce zorganizowane i proaktywne. Korzystne dla władz obu regionów byłoby ustanowienie mechanizmu zwiększającego przejrzystość i poziom konsultacji oraz przynoszącego złagodzenie obaw, dzięki zapewnieniu społeczeństwu obywatelskiemu bezpośredniego dostępu do decydentów.

8.2 EKES zaleca ustanowienie mechanizmu monitorowania przez organizacje społeczeństwa obywatelskiego, obejmującego podmioty ze świata przedsiębiorstw, związków zawodowych, organizacji pozarządowych, wyższych uczelni i innych, zgodnie z zaleceniami z oceny wpływu na rozwój zrównoważony. EKES mógłby wziąć udział w tym procesie ⁽²⁵⁾. Mechanizm taki można by ustanowić w oparciu o modele umowy o wolnym handlu UE – Korea lub umowy o partnerstwie gospodarczym Cariforum – UE, które obejmują szereg podmiotów społeczeństwa obywatelskiego, przeszkolonych i wyposażonych w odpowiednie środki, by zapewnić skuteczny mechanizm monitorowania ⁽²⁶⁾.

8.3 W ocenie wpływu na rozwój zrównoważony oraz dokumencie przedstawiającym stanowisko służb KE również zalecono utworzenie mechanizmu monitorowania ⁽²⁷⁾.

8.3.1 Taki mechanizm powinien także pełnić konkretne funkcje w odniesieniu do klauzuli o ochronie socjalnej. Zazwyczaj skuteczne stosowanie takich klauzul zależy od poziomu organizacji danego sektora. Jest to oczywiście o wiele trudniejsze w przypadku gospodarki nieformalnej.

8.3.2 EKES zaleca, by mechanizm monitorowania wyposażony w uprawnienia do przedstawiania zaleceń dotyczących konkretnych potrzeb zastosowania klauzuli o ochronie socjalnej, na które właściwe władze będą zobowiązane przedłożyć odpowiedź z uzasadnieniem.

Bruksela, 27 października 2011 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Staffan NILSSON

⁽²²⁾ Patrz przypis 7.

⁽²³⁾ Np. art. 17 ust. 2 lit. b) umowy o wolnym handlu między USA a Jordanią.

⁽²⁴⁾ Rezolucja PE z 25 listopada 2010 r. w sprawie praw człowieka oraz norm społecznych i środowiskowych w międzynarodowych umowach handlowych, punkt 2.

⁽²⁵⁾ Patrz przypis 3, s. 275–280.

⁽²⁶⁾ Patrz przypis 18.

⁽²⁷⁾ Patrz przypis 4, s. 288; patrz przypis 1, s.2.